

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23.03.1966, sp. zn. Prz 7/66, ECLI:CZ:NS:1966:PRZ.7.1966.1

Číslo: II/1966

Právní věta: Z rozboru a zhodnotenia praxe súdov pri rozhodovaní o spôsobe a o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 23.03.1966

Spisová značka: Prz 7/66

Číslo rozhodnutí: II

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Směrnice pléna Nejvyššího soudu, Zařazování odsouzených

Předpisy: 140/1961 Sb. § 39a
§ 81 odst. 1

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. II/1966 sb. rozh.

Z rozboru a zhodnotenia

praxe súdov pri rozhodovaní o spôsobe a o zmene spôsobu výkonu

trestu odňatia slobody.

(Rozhodnutie prezídia Najvyššieho súdu z 23. 3. 1966 – [Prz 7/66](#).)

Cieľom tohto materiálu je zhodnotiť, ako sa v praxi uvádzajú do života novelizované ustanovenia trestného zákona a ustanovenia zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody, týkajúce sa spôsobu a zmeny spôsobu výkonu trestu odňatia slobody a ako rozhodovanie súdov o týchto otázkach napomáha splnenie účelu tohto trestu.

A. Prax súdov pri rozhodovaní o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody.

Na začiatku účinnosti nových predpisov okresné sudy a výnimočne i krajské sudy niekedy opomínali rozhodovať o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody.

Tam, kde rozsudky, v ktorých chýbal výrok o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody, preskúmaval na podklade podaného odvolania krajský súd, boli tieto nedostatky napravované tak, že krajský súd spravidla rozsudok súdu prvého stupňa takýmto chýbajúcim výrokom doplnil.

Súdy nie vždy dostatočne zisťujú a objasňujú všetky okolnosti potrebné pre správne rozhodnutie o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody. Nedostatky pri zisťovaní skutkových podkladov pre rozhodnutie o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody súvisia spravidla s neúplnosťou skutkových zistení pre výrok o treste vôbec, tak ako na to bolo poukázané v Rozbore a zhodnotení praxe súdov pri ukladaní trestov za najčastejšie sa vyskytujúce trestné činy (Pls 1/65). Niektoré z týchto nedostatkov neboli v praxi súdov ešte celkom prekonané. Pre stanovenie spôsobu výkonu trestu má najmä význam správne a úplné zistenie okolností charakterizujúcich osobu páchatela, včítane jeho trestnej minulosti. Pri hodnotení osoby páchatela vychádzajú súdy spravidla z charakteristiky v trestnom spise obsiahnutej. Táto však hodnotí osobu páchatela takmer vždy len z určitých vopred stanovených a vo všetkých prípadoch rovnakých hľadísk, ulpieva na povrchu, nezapodieva sa hlbšie charakterovými a morálnymi vlastnosťami páchatela, vplyvmi, ktoré ho formovali, jeho návykmi a sklonmi a neposkytuje tak podklad pre reálne zhodnotenie možností jeho nápravy a pre stanovenie primeraných prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa. Cenným prameňom informácií o osobe páchatela, ktorý, už bol v minulosti odsúdený, môže byť obsah predchádzajúceho trestného spisu. I keď boli súdy v cit. rozbore znovu upozornené na to, že pre zodpovedné hodnotenie osoby páchatela z hľadiska predchádzajúcich odsúdení v žiadnom prípade nepostačuje iba odpis registra trestov, v mnohých prípadoch stále nie sú takéto spisy zadovážované a na hlavnom pojednávaní ich potrebné časti čítané. Najmä v prípadoch, v ktorých prichádza do úvahy stanovenie druhej nápravne-výchovnej skupiny podľa § 39 a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely, niekedy vôbec nie je možné bez predchádzajúcich trestných spisov a len na podklade odpisu registra trestov správne o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody rozhodnúť.

Napr. okresný súd uložil obžalovanej nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 18 mesiacov a zaradil ju do I. nápravne-výchovnej skupiny. V rokoch 1961-1964 bola obžalovaná odsúdená dvakrát na podmienečný trest odňatia slobody a raz na trest nápravného opatrenia. Z odpisu registra trestov, ani z obsahu trestného spisu nevyplýva, či v súvislosti s niektorým z týchto odsúdení nedošlo neskôr k výkonu trestu odňatia slobody. Žiadny z trestných spisov týkajúcich sa týchto odsúdení však zadovážený nebol.

I keď sa však takéto spisy zadovážia a na hlavnom pojednávaní oboznámia, neprotokuluje sa, ktoré časti spisu boli prečítané a aké okolnosti významné z hľadiska rozhodnutia o spôsobe výkonu trestu boli konštatované. Keď potom ani dôvody neobsahujú konkrétnejšie údaje, týkajúce sa predchádzajúcich odsúdení, nie sú takéto rozsudky vo výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody bez opätovného vyžiadania predchádzajúcich trestných spisov preskúmateľné.

Ojedinele dochádza k stanoveniu nesprávnej, kritériam zákona neodpovedajúcej nápravno-výchovnej skupiny.

Tak okresný súd uložil obžalovanému za trestný čin krádeže podľa § 247 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. a za trestný čin zanedbania povinnej výživy podľa § 213 odst. 2 tr. zák. trest odňatia slobody v trvaní 2 rokov, a zariadil ho podľa § 39a odst. 2 písm. a) tr. zák. v znení novely do I. nápravno-výchovnej skupiny. Prehliadol, že obžalovaný bol už dvakrát trestaný a v r. 1962 odpykal za trestný čin krádeže trest odňatia slobody v trvaní 8 mesiacov. Zaradenie obžalovaného do I. nápravno-výchovnej skupiny nie je dôvodné ani so zreteľom na ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely, pretože obžalovaný má zlú povesť, štíti sa práce a prednášaním posmešných poznámok počas pojednávania zľahčoval trestné stíhanie. Krajský súd pochybenie súdu I. stupňa síce vytkol, napraviť ho však nemohol, pretože rozhodoval len na podklade odvolania obžalovaného.

Súdy chybujú najmä pro výklade podmienok zaradenia do druhej nápravno výchovnej skupiny v zmysle § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely.

Tak okresný súd zaradil obžalovaného do II. nápravno výchovnej skupiny s odôvodnením, že obžalovaný bol už raz trestaný pre podobný trestný čin. Takéto odôvodnenie neodpovedá kritériam uvedeným v ustanovení § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely, ktoré vyžaduje, aby páchatel bol v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin, pričom sa k predchádzajúcemu odsúdeniu neprihliadne, ak sa na páchatela hľadí, ako keby nebol odsúdený. Krajský súd zrušil prvostupňový rozsudok v celom rozsahu, rozhodol znova sám a obžalovaného zaradil do I. nápravno výchovnej skupiny s odôvodnením, že obžalovaný nebol dosiaľ vo výkone trestu odňatia slobody. Z odôvodnenia rozsudku krajského súdu plynie, že okresný súd mal podskorším potrestaním za podobný trestný čin na mysli trest, ku ktorému ukladal súhrnný trest podľa § 35 odst. 2 tr. zák.

Okresný súd odsúdil obžalovaného pre trestný čin opilstva podľa § 201 tr. zák. na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 4 mesiacov a zaradil ho do 1. nápravno výchovnej skupiny. Podľa odôvodnenia rozsudku obžalovaný bol síce dvakrát súdne trestaný, nebol však v posledných 10 rokoch vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý by mu bol uložený za úmyselný trestný čin. Podľa odpisu registra trestov bol však obžalovaný v r. 1958 odsúdený pre trestné činy ublíženia na zdraví z nedbanlivosti podľa § 222 odst. 1 tr. zák. z r. 1950 a neposkytnutia pomoci podľa § 228 tr. zák. z r. 1950, teda pre úmyselný trestný čin, na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 3 mesiacov, ktorý odpýkal 14. 2. 1956. Túto okolnosť prehliadol aj krajský súd, ktorý odvolanie obžalovaného zamietol a ohľadne výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody v odôvodnení svojho rozhodnutia uviedol, že tento výrok je v súlade so zákonom, pretože obžalovaný nebol v posledných 10 rokoch vo výkone trestu odňatia slobody. Trestný spis o uvedenom predchádzajúcom odsúdení nebol zadovážený a na hlavnom pojednávaní ani verejnom zasadnutí prečítaný.

V trestnej veci okresného súdu bol jeden z obžalovaných odsúdený pre trestný čin krádeže podľa § 9 odst. 2, § 247 odst. 1 tr. zák. na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 3 rokov a bol podľa § 39a odst. 2 tr. zák. v znení novely zaradený do II. nápravno výchovnej skupiny. Na odvolanie tohto obžalovaného krajský súd zrušil rozsudok súdu I. stupňa ohľadne tohto obžalovaného a pre výkon trestu odňatia slobody ho zaradil do I. nápravno výchovnej skupiny so správnym odôvodnením, že obžalovaný bol síce v r. 1956 odsúdený pre úmyselný trestný čin na nepodmienečný trest odňatia slobody, tento trest mu však bol celý odpustený amnestiou prezidenta republiky a ani časť z neho neodpykal. Chýba preto zákonom vyžadovaná podmienka, aby obžalovaný bol v posledných 10 rokoch pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý by mu bol uložený za úmyselný trestný čin.

Výnimočne dochádza k nesprávnemu zaradeniu i so zreteľom na ustanovenie § 39a odst. 2 písm. c) tr. zák. v znení novely tým, že súd prehliadne, že odsuzuje páchatela za trestný čin uvedený v § 62 tr. zák.

Velmi časté sú nedostatky spočívajúce v neúplnom alebo nesprávnom odôvodnení výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody, a to najmä vo vzťahu k ustanoveniu § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely a vo vzťahu k ustanoveniu § 39a odst. 9 tr. zák. v znení novely. Správne a úplné odôvodnenie výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody vo vzťahu k týmto ustanoveniam je skôr výnimkou. Niekedy chyba odôvodnenie výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody vôbec. Takýto postup súdov odporuje ustanoveniu § 125 posl. veta tr. por. v znení novely.

Ojedinele boli zistené nedostatky tohto druhu aj v rozhodnutiach krajských súdov.

Napr. krajský súd odôvodnil zaradenie obžalovaného do I. nápravno výchovnej skupiny tým, že k

„poslednému odsúdeniu obžalovaného došlo viac ako 10 rokov pred vyhlásením prvostupňového rozsudku“, hoci pre zaradenie do II. nápravno výchovnej skupiny nie je rozhodujúce to, či bol páchatel odsúdený, ale či bol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin, a to v posledných 10 rokoch pred spáchaním trestného činu.

Velmi častým nedostatkom výrokov rozsudkov o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody je, že sa necitujú, alebo sa citujú neúplne alebo nesprávne príslušné ustanovenia zákona, podľa ktorých sa rozhoduje.

Napr. v niektorých rozsudkoch sa vo výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody buď vôbec necituje žiadne zákonné ustanovenie, alebo sa cituje iba ustanovenie § 39a tr. zák. bez uvedenia odsekov.

Nejde o nedostatok len formálneho rázu. Nedostatok citácie zákonného ustanovenia má niekedy za následok nepreskúmateľnosť výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody, najmä ak je tento nedostatok spojený s nedostatočným odôvodnením takéhoto výroku.

Napr. krajský súd pri zaradení obžalovaného do II. nápravno výchovnej skupiny cituje len § 39a tr. zák. v znení novely bez uvedenia odseku. Výrok o zaradení do II. nápravno výchovnej skupiny pritom nie je vôbec odôvodnený. V inej súvislosti sa v dôvodoch rozsudku uvádza iba to, že obžalovaný bol pred dosť značnou dobou trestaný pre obdobné trestné činy (príživníctvo podľa § 203 odst. 2 tr. zák. a krádež podľa § 247 odst. 1 tr. zák.), to však na odôvodnenie II. nápravno výchovnej skupiny, podľa § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely nestačí. Z rozsudku sa preto nedá zistiť, či obžalovaný bol zaradený do II. nápravno výchovnej skupiny podľa § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. v znení novely, alebo podľa odst. 3 tohto zákonného ustanovenia a či je aj len jedna z týchto eventualít správna.

Strohé aplikovanie kritérií pre stanovenie nápravno výchovných skupín podľa § 39a odst. 2 tr. zák. bez zreteľa na potreby individuálneho prípadu sa môže dostať do rozporu s cieľom, ktorý sleduje zákon diferenciaciou výkonu trestu odňatia slobody a ktorým je oddeliť menej narušených odsúdených od viac narušených odsúdených a odstupňovať účinnosť prostriedkov používaných pri nápravno výchovnej činnosti podľa stupňa narušenia páchatela (§ 5 odst. 2 zák. č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody). Ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely preto súdu umožňuje, aby sa odchyľil od kritérií uvedených v odst. 2 § 39a tr. zák. a zaradil obžalovaného do inej nápravno výchovnej skupiny, ak má so zreteľom na závažnosť trestného činu a na stupeň a povahu narušenia páchatela za to, že jeho náprava a prevýchova bude v inej skupine lepšie zaručená. Požiadavka individualizácie trestného postihu si vyžaduje, aby súd vždy uvážil zaradenie páchatela do nápravno výchovnej skupiny aj z hľadiska ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely. Osobitne starostlivo musí súd posudzovať zaradenie páchatela do nápravno výchovnej skupiny aj z tohto hľadiska u mladistvých páchatelov, ktorí prekročili 18. rok svojho veku a u páchatelov vo veku blízkom veku mladistvých; u ktorých pre ich charakterovú a povahovú neustálenosť a ľahkú ovplyvniteľnosť je zvlášť dôležité chrániť ich pred vplyvom prostredia, ktoré je viac narušené, než sú sami. Na druhej strane treba chrániť toto prostredie pred vplyvom osobitne narušených jedincov.

Výsledky previerky ukazujú, že súdy používajú ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely skôr výnimočne a dosť váhavo. Odôvodnenie použitie tohto ustanovenia totiž predpokladá hlbšiu znalosť osoby páchatela a stupňa a povahy jeho narušenia posudzovaného v súvislosti so závažnosťou spáchaného trestného činu. Okrem toho prekážkou cieľavedomého používania tohto ustanovenia je dosť všeobecná predstava o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody bez znalosti konkrétneho prostredia a podmienok v akých sa trest odňatia slobody v jednotlivých nápravno výchovných skupinách a v jednotlivých nápravno výchovných ústavoch vykonáva. Pretože sudcovia nemajú presnú predstavu o tom, k čomu páchatela odsudzujú a ako to bude na páchatela skutočne pôsobiť, pridŕžajú sa radšej normálnych kritérií zákona podľa § 39a odst. 2 tr. zák. v znení novely a len

výnimočne sa od týchto kritérií odchyľujú.

Pokiaľ k použitiu ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. došlo, pochybenia sa vyskytli len ojedinele. Súdny v podstate správne vykladajú podmienky použitia ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely. Závažnosť trestného činu je daná jak povahou (druhom) trestného činu, ktorého druhový stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť je vyjadrený v sankcii na tento trestný čin stanovenej v osobitnej časti trestného zákona, tak konkrétnym stupňom nebezpečnosti daného trestného činu pre spoločnosť, určeným podľa kritérií uvedených v § 3 odst. 4 tr. zák. Stupeň a povahu narušenia páchatela posudzujú súdy síce správne i v závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu, hodnotia však toto narušenie predovšetkým so zreteľom na všetky okolnosti charakterizujúcu osobu páchatela. Vychádzajú správne zo stanoviska, že povaha trestného činu a jeho závažnosť nie je vždy úmerná stupňu narušenia páchatela a že i páchatel menej narušený sa môže dopustiť trestného činu, ktorý zostane v jeho živote mimoriadnou a izolovanou udalosťou. Toto stanovisko súdov sa odráža pri používaní ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely v tej skutočnosti, že súdy používajú tohto ustanovenia najmä v prípadoch, v ktorých by mal byť páchatel zaradený do III. nápravno-výchovnej skupiny, pretože spáchal trestný čin uvedený v § 62 tr. zák. ak majú za to, že i takýto závažný trestný čin je so zreteľom na celú osobnosť páchatela a jeho doterajší život ojedinelým vybočením.

Napr. možno považovať za správny postup krajského súdu, ktorý zrušil v prvostupňovom rozsudku výrok o treste a páchatelovi za pokus trestného činu vraždy podľa § 8 odst. 1, § 219 tr. zák. uložil s použitím § 40 tr. zák. trest odňatia slobody v trvaní 3 rokov a podľa § 39a odst. 2 písm. a), odst. 3 tr. zák. v znení novely ho zaradil do I. nápravno-výchovnej skupiny, a to so zreteľom na mimoriadne okolnosti prípadu, ktoré odôvodnili použitie § 40 tr. zák. a so zreteľom na malú narušenosť páchatela. Formálne však krajský súd nepostupoval správne pokiaľ, pokiaľ ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. v znení novely použil aj odst. 2 písm. a) tohto ustanovenia.

Súčasný použitie odst. 2 i odst. 3 tr. zák. je výlučné, pretože postup podľa § 39a odst. 3 tr. zák. spočíva práve v tom, že sa ustanovenie § 39a odst. 2 tr. zák. nepoužíva.

Niekedy však používajú súdy pri zaradení páchatela do inej nápravno-výchovnej skupiny, než do ktorej by mal byť zaradený podľa § 39a odst. 2 tr. zák. v znení novely, kritérií ktoré neodpovedajú zákonu.

Napr. okresný súd odsúdil obžalovaného pre trestný čin neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 249 odst. 1 tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 6 mesiacov nepodmienečne a podľa § 39a tr. zák. ho zaradil do I. nápravno-výchovnej skupiny. Obžalovaný spáchal trestný čin 1. 8. 1965. Predtým už bol vo výkone trestu odňatia slobody pre úmyselný trestný čin a z výkonu trestu bol prepustený v dôsledku amnestie prezidenta republiky z 9. 5. 1965. Súdom odôvodnil zaradenie do I. nápravno-výchovnej skupiny tým, že obžalovaný vykonával predchádzajúci trest v nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých a že II. nápravno-výchovná skupina by bola príliš prísna. Takéto odôvodnenie neodpovedá zákonným podmienkam stanoveným v § 39a odst. 3 tr. zák. pre odchýlenie sa od normálneho postupu. Pri rozhodovaní o spôsobe výkonu trestu súd ďalej nehodnotil z obsahu trestného spisu vyplývajúce skutočnosti, že obžalovaný vo výkone predchádzajúceho trestu odmietal pracovať, dopúšťal sa násilia na spoluodsúdených o bol viackrát disciplinárne potrestaný.

Predpokladom pre správne použitie ustanovenia § 39 odst. 3 tr. zák. je, aby najprv boli správne zistené podmienky pre zaradenie obžalovaného do nápravno-výchovnej skupiny podľa § 39a odst. 2 tr. zák.

Nesprávne preto postupoval krajský súd, keď zaradenie obžalovaného do I. nápravno-výchovnej skupiny odôvodňoval z hľadísk, uvedených v ustanovení § 39a odst. 3 tr. zák. bez toho, aby bolo náležité zistené, či obžalovaný by mal byť ináč zaradený do II. nápravno-výchovnej skupiny. Krajský

súd v tejto súvislosti poukazoval na to, že obžalovaný bol v r. 1958 vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za trestný čin porušenia povinnosti strážnej služby podľa § 285 odst. 1 tr. zák. z r. 1950. Tento trestný čin však možno spáchať aj z nedbalosti. Výkon trestu za tento trestný čin by teda bol dôvodom pre zaradenie obžalovaného do II. nápravno výchovnej skupiny len vtedy, keby bol obžalovaný spáchal tento trestný čin úmyselne. Túto okolnosť mal krajský súd objasniť z príslušných trestných spisov.

Súdy správne chápu, že ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. nie je v pomere k odst. 2 tohto ustanovenia zmiernovacím ustanovením a že teda platí ako vo smere zmiernenia nápravno výchovnej skupiny, tak vo smere jej sprísnenia. Používali preto súdy v ojedinelých prípadoch ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. i pre stanovenie prísnejšej nápravno výchovnej skupiny, než aká by prichádzala do úvahy podľa § 39a odst. 2 tr. zák. Postup súdov v týchto prípadoch bol však zpravidla buď po formálnej, alebo aj po vecnej stránke chybný.

Napr. okresný súd odsúdil obžalovaného pre trestné činy útoku na verejného činiteľa podľa § 156 odst. 1, 2 tr. zák. a ublíženia na zdraví podľa § 223 odst. 1 tr. zák. na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní 18 mesiacov. Obžalovaný spáchal tieto trestné činy v dobe, keď bol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselné trestné činy. Súd podľa § 39a odst. 2 písm. c) tr. zák. s použitím § 6 odst. 2 zák. č. 50/1965 Zb. zaradil obžalovaného do III. nápravno výchovnej skupiny s odôvodnením, že obžalovaný sa behom výkonu trestu dopustil závažnej trestnej činnosti a hrubým spôsobom porušil disciplínu vo výkone trestu. Súd postupoval pri zaradení obžalovaného, ktorý ináč patril do II. nápravno výchovnej skupiny, nesprávne, keď namiesto ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák. citoval zákonné ustanovenia, ktoré sa na daný prípad nevzťahovali. Okrem toho pochybil aj tým, že precenil závažnosť trestných činov, z ktorých jeden bol spáchaný z nedbanlivosti, a že stupeň a povahu narušenia páchatela posudzoval výlučne len podľa jeho chovania sa vo výkone trestu odňatia slobody a nie so zreteľom na všetky zistené okolnosti týkajúce sa osoby páchatela. Krajský súd na odvolanie obžalovaného zrušil výrok o treste i výrok o spôsobe výkonu trestu, uložil mu 1 rok odňatia slobody nepodmienečne a zaradil ho do II. nápravno výchovnej skupiny. V dôvodoch rozsudku poukázal najmä na vek obžalovaného (20 rokov) a na to, že charakteristika obžalovaného z pracoviska na slobode je vcelku priznivá.

Nejednotná je prax súdov pri rozhodovaní o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvých podľa § 81 tr. zák. v znení novely. Niektoré súdy zastávali stanovisko, že v prípadoch mladistvých, ktorí ešte neprekročili 18. rok svojho veku a u ktorých sa nástup do výkonu trestu uskutoční pred dosiahnutím tohto veku, nie je nutné v rozsudku vyslovovať, že mladistvý si odpyká trest odňatia slobody v nápravno výchovnom ústave pre mladistvých, pretože to vyplýva priamo zo zákona.

Napr. v rozsudku krajského súdu nebolo rozhodnuté o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvého, nar. 26. 5. 1949, pričom krajský súd tento postup odôvodnil tým, že zákon u mladistvých neukladá povinnosť rozhodovať o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody.

Z tohto stanoviska vychádzal aj okresný súd, keď u mladistvého o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody nerozhodol a odôvodnil to tak, že mladistvý sa do žiadnej nápravno výchovnej skupiny nezaraďuje, pretože trest vykoná v osobitnom nápravno výchovnom ústave pre mladistvých.

Po počiatočných rozpakoch ustálila sa prax v tom smere, že aj v prípade § 81 odst. 1 tr. zák. súdy v rozsudkoch vyslovujú, že mladistvý vykoná trest odňatia slobody v nápravno výchovnom ústave pre mladistvých. V rade prípadov súdy však o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvých, neprekročivších ešte 18. rok veku, nerozhodli.

Správna je prax tých súdov, ktoré aj u mladistvých nedosiahnuvších ešte 18. rok veku, rozhodujú podľa § 81 odst. 1 tr. zák. v znení novely o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody tak, že takito

mladiství si vykonajú trest v nápravných výchovných ústavách pre mladistvých. Opačný názor odporuje ustanoveniu § 122 odst. 1, veta tretia tr. por. v znení novely, ktoré nepripúšťa žiadnu výnimku zo zásady, že ak bol uložený nepodmienečný trest odňatia slobody, musí rozsudok obsahovať aj výrok o spôsobe výkonu tohto trestu (§ 39a, 81 tr. zák.). Spôsob výkonu trestu zahŕňa nielen stanovenie nápravných výchovnej skupiny, ale u mladistvého páchatela aj určenie, k akomu typu ústavu sa trest odňatia slobody vykoná. Plyní to aj z citácie § 81 tr. zák. (teda včítane odst. 1 § 81 tr. zák.) v ustanovení § 122 odst. 1 tr. por.

Nejednotná je prax súdov v takých prípadoch, keď síce v dobe vyhlásenia rozsudku mladistvý ešte nemá 18 rokov, tento vek však pravdepodobne dosiahne v dobe nástupu výkonu trestu odňatia slobody. Časť súdov sa kloní k názoru, že rozhodujúcim pre rozhodnutie o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvého je vek mladistvého v dobe rozhodovania (arg. zo slov „ktorý, už prekročil osemnásť rok svojho veku“ v ustanovení § 81 odst. 2 tr. zák.). Opačné stanovisko vychádza z názoru, že rozhodujúcim je vek mladistvého v dobe nástupu výkonu trestu odňatia slobody.

Z tohto názoru zrejme vychádzal okresný súd, ktorý v rozsudku stanovil u mladistvého, nar. 25. 11. 1947, že si uložený nepodmienečný trest odňatia slobody vykoná v II. nápravných výchovnej skupine a citoval pritom ustanovenie § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. Po formálnej stránke je treba vytknúť, že malo byť použité aj ustanovenie § 81 odst. 2 tr. zák. a že u mladistvého vedľa určenia nápravných výchovnej skupiny vždy má byť vyslovené aj to, v akom type ústavu si trest odňatia slobody vykoná, teda v danom prípade malo byť najprv vyslovené, že mladistvý si podľa § 81 odst. 2 tr. zák. vykoná trest v nápravných výchovných ústavách pre ostatných odsúdených a len potom mala byť podľa § 39a tr. zák. stanovená nápravných výchovná skupina.

Za správny je treba považovať prvý názor, ktorý sa opiera jednak o znenie ustanovenia § 81 odst. 2 tr. zák., jednak o všeobecný princíp, že súd rozhoduje na podklade stavu, aký je v dobe rozhodovania a nemôže prihliadať k neistým budúcim skutočnostiam (v dobe rozhodovania nie je vždy isté, či mladistvý nastúpi výkon trestu odňatia slobody pred, alebo až po dovŕšení osemnásteho roku veku). Preto u mladistvého, ktorý v dobe rozhodovania o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody ešte nedosiahol osemnásť rokov, súd vždy rozhodne podľa § 81 odst. 1 tr. zák., že mladistvý si vykoná trest v nápravných výchovných ústavách pre mladistvých. Ak potom dovŕši mladistvý osemnásť rok veku ešte pred nastúpením výkonu trestu odňatia slobody, rozhoduje súd podľa § 53 odst. 1 veta druhá zák. č. 59/1965 Zb., či mladistvý napriek tomu vykoná trest v nápravných výchovných ústavách pre mladistvých, alebo či vykoná trest v nápravných výchovných ústavách pre ostatných odsúdených. V poslednom prípade súčasne rozhodne o zariadení mladistvého do príslušnej nápravných výchovnej skupiny. Takéto rozhodnutie učiní súd, ktorý vo veci rozhodoval v prvom stupni (§ 315 odst. 2 tr. por.), a to na verejnom zasadnutí uznesením, proti ktorému je prípustná sťažnosť (§ 234 tr. por. per analogiam).

Ojedinele došlo k pochybeniam spočívajúcim v tom, že súdy neprihliadli k osobitným ustanoveniam o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvých a zariadili aj mladistvých páchatelov, ktorí ešte nedosiahli 18. roku veku, do nápravných výchovnej skupiny podľa § 39a tr. zák.

V rozpore so zákonom je, ak súd u mladistvého, ktorý v dobe rozhodovania už dovŕšil osemnásť rok veku, vôbec o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody nerozhodne.

Pokiaľ súdy rozhodovali o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody u mladistvých podľa § 81 odst. 2 tr. zák., vo všetkých prípadoch ich celkom automaticky zaradováli pre výkon trestu odňatia slobody do príslušných nápravných výchovných skupín v nápravných výchovných ústavách pre dospelých páchatelov. Ani v jednom prípade nebolo vyslovené, že mladistvý, ktorý už prekročil osemnásť rok veku, si odpyká trest v nápravných výchovných ústavách pre mladistvých. Takéto výroky o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody neboli ani z hľadiska § 81 odst. 2 tr. zák., tj. prečo neprichádza do úvahy, aby

mladistvý odpykával trest v nápravnovýchovnom ústave pre mladistvých, v žiadnom prípade odôvodnené. Niektorí takíto mladiství pritom len o málo prekročili osemnásť rok veku a ani stupeň ich narušenia a dĺžka uložených trestov nevylučovali možnosť, že náprava a prevýchova mladistvých bude v nápravnovýchovnom ústave pre mladistvých lepšie zaručená, ako v nápravnovýchovnom ústave pre ostatných odsúdených.

Napr. rozsudkom okresného súdu bol mladistvý, nar. 7. 6. 1947 odsúdený pre trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 221 odst. 1 tr. zák. na trest odňatia slobody v trvaní 4 mesiacov a bol podľa § 39a odst. 2 písm. a) tr. zák. zaradený do prvej nápravnovýchovnej skupiny (súd mal najprv podľa § 81 odst. 3 tr. zák. vysloviť, že mladistvý si vykoná trest v nápravnovýchovnom ústave pre ostatných odsúdených). Výrok o spôsobe výkonu trestu je odôvodnený jedine tým, že mladistvý už dovŕšil osemnásť rok veku. Mladistvý bol v minulosti raz odsúdený pre trestný čin neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 249 odst. 1 tr. zák. na trest nápravného opatrenia. Z hľadiska možnosti výkonu trestu v nápravnovýchovnom ústave pre mladistvých neobsahujú dôvody rozsudku vôbec nič, hoci vek mladistvého, ktorý len o málo prekročil osemnásť rok veku, krátky trest i vcelku nevysoký stupeň narušenia nasvedčovali tomu, že náprava a prevýchova mladistvého bude v nápravnovýchovnom ústave pre mladistvých lepšie zaručená.

§ 81 odst. 2 tr. zák. neobsahuje ustanovenie o tom, do akej nápravnovýchovnej skupiny súd mladistvého zaradí, ak rozhodne, že mladistvý, ktorý už prekročil osemnásť rok veku, si odpyká trest odňatia slobody v nápravnovýchovnom ústave pre dospelých odsúdených. Vzhľadom na ustanovenie § 74 odst. 2 tr. zák. postupuje tu súd podľa § 39a tr. zák. Ustanovenie § 53 odst. 3, veta druhá zák. č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody tu neplatí. Dochádza tým k určitej nerovnosti medzi mladistvými, ktorí dovŕšili osemnásť rok veku pred nastúpením výkonu trestu odňatia slobody a tými, ktorí tento vek dosiahli až vo výhone trestu odňatia slobody.

Súdy postupujú zásadne správne, keď sa pri stanovení nápravnovýchovnej skupiny u mladistvého, ktorý už dovŕšil osemnásť rok veku a ktorého zaradili podľa § 81 odst. 2 tr. zák. do ústavu pre ostatných odsúdených, riadia ustanoveniami § 39a tr. zák. Stupeň narušenia takýchto páchatelov treba však posudzovať vždy aj so zreteľom na ich vek a pri rozhodovaní o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody treba prihliadať aj k účelu trestu u mladistvého, ako ho stanoví zákon v ustanovení § 76 tr. zák. Preto musí súd v takýchto prípadoch osobitne starostlivo uvážiť spôsob výkonu trestu odňatia slobody ako z hľadiska § 81 odst. 2 tr. zák., to je či je nutné, aby si mladistvý odpykal trest medzi dospelými páchatelmi, tak aj z hľadiska § 39a odst. 3 tr. zák., to je či ohľad na stupeň narušenia páchatela aj so zreteľom na jeho vek prípadne neodôvodňuje zaradenie mladistvého do inej nápravnovýchovnej skupiny, než do ktorej by ináč mal byť zaradený podľa § 39a odst. 2 tr. zák. V rozpore s týmito požiadavkami je už uvedené mechanické zaradovanie mladistvých, ktorí prekročili osemnásť rok veku, do nápravnovýchovných ústavov pre dospelých odsúdených, takisto ako aj mechanické stanovenie nápravnovýchovnej skupiny u takýchto mladistvých len podľa kritérií uvedených v § 39a odst. 2 tr. zák. bez prihliadnutia k ustanoveniu § 29a odst. 3 tr. zák.

Podľa výsledkov previerky však ani v takýchto prípadoch nepoužívajú súdy ustanovenie § 39a odst. 3 tr. zák. takmer vôbec. I tu je jednou z hlavných príčin vedľa nedostatočného zhodnotenia osoby mladistvého neznalosť konkrétnych podmienok, v akých sa trest odňatia slobody vykonáva u mladistvých a u dospelých páchatelov a z toho vyplývajúca neschopnosť posúdiť, v ktorom ústave bude u daného páchatela lepšie zaručené splnenie účelu výkonu trestu odňatia slobody a dosiahnutia cieľa, ktorý sa diferenciaciou výkonu trestu sleduje.

Pokiaľ ide o rozhodovanie súdov o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody v iných prípadoch než v odsudzujúcom rozsudku, ktorým bol uložený nepodmienečný trest odňatia slobody (to je v prípadoch § 45 odst. 2 a § 60 odst. 5 tr. zák. a § 344 odst. 2 tr. por.), neboli previerkou zistené vážnejšie

nedostatky. Niekedy však sudy opomenuli v takýchto prípadoch o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody rozhodnúť.

Výroky o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody podľa § 45 odst. 2 a § 60 odst. 5 tr. zák., pokiaľ ide o citovanie príslušných ustanovení zákona a odôvodnenia týchto výrokov trpia často obdobnými nedostatkami, ako výroky a odôvodnenia odsudzujúcich rozsudkov, ktorými sa ukladá nepodmienečný trest odňatia slobody.

Aj v týchto prípadoch platia pre stanovenie spôsobu výkonu trestu odňatia slobody ustanovenia § 39a a § 81 tr. zák.

Správne preto postupoval napr. krajský súd, keď uznesenie súdu I. stupňa, ktorým bolo vyslovené, že u odsúdeného sa vykoná trest odňatia slobody, výkon ktorého bol podmiennečne odložený, doplnil výrokom o spôsobe výkonu tohto trestu tak, že odsúdeného zaradil podľa § 39a odst. 2 písm. a) tr. zák. do prvej nápravnovúchovnej skupiny s odôvodnením, že odsúdený síce už bol vo výkone trestu odňatia slobody pre úmyselný trestný čin, avšak až po spáchaní trestných činov, za ktoré mu bol podmiennečný trest odňatia slobody uložený.

Ku skutočnosti, že odsúdený spáchal v podmiennečnej lehote, alebo počas výkonu trestu nápravného opatrenia napr. závažný úmyselný trestný čin a bol, alebo je pre takýto trestný čin vo výkone trestu odňatia slobody, a to prípadne vo vyššej nápravnovúchovnej skupine, môže súd prihliadnuť len v rámci ustanovenia § 39a odst. 3 tr. zák., ak spáchanie takéhoto trestného činu svedčí o vyššom stupni narušenia páchatela.

Súdom pôsobí ťažkosti, akým spôsobom rozhodnúť o spôsobe výkonu zvyšku trestu odňatia slobody v prípade, ak sa podmiennečne prepustený neosvedčil a súd nariadil výkon zvyšku trestu podľa § 64 odst. 1 tr. zák., § 64 odst. 5 tr. zák. totiž na rozdiel od § 45 odst. 2 a § 60 odst. 5 tr. zák., prípadne § 344 odst. 2 tr. por. neobsahuje ustanovenie o spôsobe výkonu zvyšku trestu odňatia slobody.

Tento postup zákonodarcu je odôvodnený tým, že páchatel tu vo výkone trestu odňatia slobody už bol a už vtedy muselo byť o spôsobe výkonu tohto trestu rozhodnuté súdom podľa § 122 odst. 1 tr. por., prípadne podľa § 45 odst. 2, § 60 odst. 5 tr. zák., alebo podľa § 344 odst. 2 tr. por. Výkon zvyšku trestu, nariadený podľa § 64 odst. 1 tr. zák. preto naväzuje na skorší výkon časti trestu v príslušnom ústave a v príslušnej nápravnovúchovnej skupine. Zbytok trestu odňatia slobody u podmiennečne prepusteného, ktorý sa neosvedčil, sa preto vykoná spôsobom, aký bol pôvodne súdom rozhodnutý podľa § 122 odst. 1 tr. por., prípadne podľa § 45 odst. 2, § 60 odst. 5 tr. zák., § 344 odst. 2 tr. por., alebo aký bol stanovený administratívne súdom podľa smernice ministra spravodlivosti a ministra vnútra z 10. 6.1964, č. j. 723/64-L, alebo orgánmi výkonu trestu odňatia slobody podľa Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody v nápravných zariadeniach ministerstva vnútra vydaného čl. 27 RMV č. 27 z 26. 6. 1964 (§ 68 odst. 1 zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody). Ak došlo v priebehu skoršieho výkonu trestu odňatia slobody k zmene spôsobu jeho výkonu, nastúpi odsúdený výkon zvyšku trestu v tom druhu ústavu a v tej nápravnovúchovnej (diferenciačnej) skupine, v ktorej bol naposledy.

Prechodne však budú sudy rozhodovať podľa § 64 odst. 1 tr. zák. o výkone zvyšku trestu odňatia slobody aj v prípadoch, v ktorých bol odsúdený podmiennečne prepustený ešte predtým, než došlo k diferenciacii výkonu trestu odňatia slobody a v ktorých preto odsúdený nebol pred svojím podmiennečným prepustením zaradený do niektorej nápravnovúchovnej (prípadne diferenciačnej) skupiny. Sudy tu postupujú spravidla tak, že o spôsobe výkonu zvyšku trestu odňatia slobody, ktorý si má podmiennečne prepustený podľa rozhodnutia súdu podľa § 64 odst. 1 tr. zák. vykonať, rozhoduje buď súd, ktorý vo veci rozhodol v prvom stupni (§ 315 odst. 2 tr. por.), alebo súd miesta výkonu trestu (§ 320 odst. 2 tr. por.), a to v verejnom zasadnutí uznesením, proti ktorému sťažnosť nie je

prípustná (§ 119 odst. 1, § 141 odst. 2, § 240 tr. por.).

Takýto postup nemožno považovať za správny. Rozhodnutie o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody je nutnou súčasťou výroku o uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody (§ 122 odst. 1 tr. por.), alebo výroku, ktorým sa rozhoduje, že trest odňatia slobody, výkon, ktorého bol viazaný na určité podmienky, sa vykoná (§ 45 odst. 2, § 60 odst. 5 tr. zák., § 344 odst. 2 tr. por.). Vyplýva to z tej skutočnosti, že zákon nepozná nediferencovaný výkon trestu odňatia slobody (§ 39a odst. 1 tr. zák. a § 5 odst. 1 zák. č. 59/1965 Zb.). Nemožno preto rozhodnúť, že sa vykoná zbytok trestu odňatia slobody bez toho, aby sa súčasne nerozhodlo o spôsobe jeho výkonu. V rozhodnutí o nariadení výkonu zbytku trestu odňatia slobody, ktorý sa pred podmiennečným prepustením odsúdeného vykonával nediferencovane, súd preto podľa analógie § 60 odst. 5 tr. zák. súčasne rozhodne i o spôsobe, akým sa zbytok trestu odňatia slobody vykoná. Proti takémuto rozhodnutiu je prípustná sťažnosť (§ 133 odst. 3 tr. por.), ktorú možno obmedziť len na výrok o spôsobe výkonu zbytku trestu (§ 145 odst. 1 písm. a) tr. por.) a ktorej súd prvého stupňa môže sám vyhovieť (§ 146 odst. 1 tr. por.). Ak rozhoduje o sťažnosti odsúdeného súd druhého stupňa, nemôže z jej podnetu zmeniť rozhodnutie o spôsobe výkonu zbytku trestu v neprospech odsúdeného (§ 150 odst. 1 tr. por.).

Obdobne bude súd postupovať aj v prípade, keď rozhodne u odsúdeného, ktorý skončil základnú vojenskú službu, že sa trest alebo jeho zbytok vykoná (§ 328 odst. 2 tr. por.), pokiaľ spôsob výkonu trestu odňatia slobody nebol určený už v rozsudku.

O spoločnom spôsobe výkonu postupne uložených trestov odňatia slobody (§ 36 odst. 2 tr. por.) podľa § 320 odst. 3 tr. por. rozhodovali súdy len v ojedinelých prípadoch. Postup súdov pri tomto rozhodovaní nebol vždy správny a došlo k zámene rozhodovania o spoločnom spôsobe výkonu postupne uložených trestov odňatia slobody s rozhodovaním o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

Napr. odsúdený odpykával trest odňatia slobody v trvaní 1 roku pre trestný čin neoprávneného užívania veci z majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 133 odst. 1 tr. zák. Pre výkon tohto trestu bol zaradený do druhej nápravnovýchovej skupiny. Počas výkonu tohto trestu bol nariadený podľa § 64 odst. 1 tr. zák. výkon zbytku trestu, z ktorého bol predtým podmiennečne prepustený. Tento trest mu bol uložený za zločin vyzvedačstva podľa § 5 odst. 1 zák. č. 231/1948 Zb. Pre výkon tohto trestu bol odsúdený podľa vyjadrenia náčelníka NVÚ zaradený do III. nápravnovýchovej skupiny. Namiesto stanovenia spoločnej nápravnovýchovej skupiny pre oba postupne uložené tresty podľa § 320 odst. 3 tr. por. súd rozhodol podľa § 6 odst. 1 zák. č. 59/1965 Zb. o preradení odsúdeného z tretej do druhej nápravnovýchovej skupiny u nariadeného zbytku trestu.

Súdy niekedy rozhodujú o spoločnom spôsobe výkonu postupne uložených trestov bez príslušných trestných spisov. Vychádzajú v takýchto prípadoch pri svojom rozhodovaní prevážne len z poznatkov o odsúdenom počas výkonu trestu, ktoré im poskytne nápravnovýchovný ústav. Bez znalosti príslušných trestných spisov však nie je možné zodpovedne rozhodnúť o spoločnom spôsobe výkonu postupne uložených trestov.

Pri rozhodovaní o spoločnom spôsobe výkonu postupne uložených trestov odňatia slobody sa súdy cítia viazanými rozhodnutiami o spôsobe výkonu každého z trestov v tom smere, že nemožno stanoviť ako spoločný spôsob výkonu všetkých trestov taký spôsob výkonu, ktorý nebol v žiadnom z predchádzajúcich rozhodnutí uvedený. Ak u niektorého trestu došlo k zmene spôsobu jeho výkonu, vychádzajú súdy z rozhodnutia o tejto zmene. Tento postup nutno považovať za správny. Treba však dodať, že súd sa môže odchyliť od predchádzajúcich rozhodnutí, ak medzičasom došlo k zmene pomerov a u niektorého z trestov sú dané podmienky pre zmenu spôsobu výkonu trestu odňatia slobody (§ 6 zák. č. 59/1965 Zb.). V takomto prípade je možné spojiť rozhodovanie o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody s rozhodovaním o určení spoločného spôsobu výkonu všetkých

postupne uložených trestov. Rozhoduje sa potom na verejnom zasadaní po vypočutí odsúdeného (§ 324 tr. por.).

Opravné prostriedky len proti výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody sa podávajú zriedkavo. Odvolacie súdy preskúmavajú preto výroky o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody spravidla z podnetu odvolaní, ktoré smerujú aj proti iným výrokom rozsudkov súdov prvého stupňa. Pri rozhodovaní o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody postupujú odvolacie súdy väčšinou správne a len výnimočne, najmä na začiatku účinnosti nových predpisov sa aj tieto súdy pri aplikácii týchto predpisov dopúšťali niektorých nepresností, ako už bolo na niektoré poukázané vyššie. Nepresnosti formálnej povahy spočívali predovšetkým v tom, že pri preskúvaní správnosti ostatných výrokov rozsudkov súdu prvého stupňa sa často nevenovala dostatočná pozornosť aj výroku o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody a tieto výroky boli mechanicky potvrdzované s odkazom na dôvody rozsudku súdu prvého stupňa, ktoré – ako bolo už uvedené – často boli nepresné, alebo priamo nesprávne.

Pomerne často, najmä na začiatku účinnosti nových predpisov, sa vyskytovali prípady, že v rozsudku súdu prvého stupňa chýbal výrok o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody. Odvolacie súdy spravidla samy rozsudky súdov prvého stupňa takýmto výrokom dopĺňovali (§ 259 odst. 3 tr. por.), ledaže vrátili vec súdu prvého stupňa aj z iného dôvodu. Tzv. zákazom reformácie in peius (§ 259 odst. 4 prípadne § 264 odst. 2 tr. por.) sa odvolacie súdy v takýchto prípadoch necítili viazané, pretože ak nebol v rozsudku súdu prvého stupňa stanovený vôbec žiadny spôsob výkonu trestu odňatia slobody, stanovením tohto spôsobu, bez ktorého je výrok o treste neúplný, nedochádza k zhoršeniu situácie obžalovaného. Túto prax možno považovať za správnu.

Iná je situácia ohľadne tzv. zákazu reformácie in peius v prípadoch, v ktorých bolo v rozsudku súdu prvého stupňa o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody rozhodnuté. Z ustanovenia § 39a odst. 1 tr. zák. v spojitosti s ustanovením § 5 odst. 1 zákona č. 59/1965 Zb. vyplýva, že spôsob výkonu trestu odňatia slobody je súčasťou tohto trestu; táto skutočnosť je zrejماً aj z kogentného predpisu § 122 odst. 1 tr. por., prípadne z predpisov § 45 odst. 2, § 60 odst. d' tr. zák. a § 344 odst. 2 tr. por. Význam stanovenia spôsobu výkonu trestu pre odsúdeného plynie z ustanovenia § 5 odst. 2 zák. č. 59/1965 Zb., podľa ktorého sa trest v jednotlivých nápravnovýchovných skupinách „vykonáva podľa zásady, že čím je vyššia nápravnovýchovná skupina, tým je menší rozsah práv odsúdeného ve výkone trestu a tým je väčší rozsah ich obmedzení“. Zaradenie odsúdeného do vyššej nápravnovýchovnej skupiny má pre odsúdeného aj niektoré ďalšie nevýhody, napr. menšiu možnosť podmieneného prepustenia (§ 61 odst. 2 tr. zák.). Z tohto hľadiska je treba v zaradení odsúdeného do vyššej nápravnovýchovnej skupiny vidieť sprísnenie trestu v zmysle ustanovenia § 259 odst. 4, § 264 odst. 2 tr. por., ku ktorému môže dôjsť len na podklade odvolania prokurátora podaného v neprospech obžalovaného, alebo za podmienok § 264 odst. 2 i. f. tr. por. Prax odvolacích súdov v tomto smere bola vcelku správna a nedostatky sa vyskytli len celkom výnimočne.

Výrok o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody je oddeliteľnou časťou rozsudku v zmysle § 258 odst. 2 tr. por. Nesprávne preto postupujú tie odvolacie súdy, ktoré spolu s nesprávnym výrokom o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody zrušujú aj správny výrok o treste odňatia slobody, alebo ktoré namiesto doplnenia rozsudku súdu prvého stupňa chýbajúcim výrokom o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody zrušujú správny výrok o treste, rozhodujú o treste znova a potom rozhodujú i o spôsobe jeho výkonu.

Napr. v rozsudku okresného súdu chýbal výrok o spôsobe výkonu uloženého 10-mesačného trestu odňatia slobody. Krajský súd zrušil výrok o tomto treste, znova uložil obžalovanému trest 10 mesiacov odňatia slobody a zaradil ho súčasne do prvej nápravnovýchovnej skupiny. Krajský súd mal správne rozsudok súdu prvého stupňa leň doplniť výrokom o spôsobe výkonu uloženého trestu odňatia slobody.

Ak však odvolací súd zruší výrok o trestu odňatia slobody, zruší vždy aj výrok o spôsobe jeho výkonu, pretože tento výrok má svoj podklad vo výroku o treste odňatia slobody a nemôže bez neho obstať.

Nesprávne preto postupoval krajský súd, keď zrušil v rozsudku súdu prvého stupňa sčasti výrok o vine a celý výrok o treste, rozhodol o vine v rozsahu zrušenia znova a uložil nový trest odňatia slobody, výrok o spôsobe výkonu tohto trestu v rozsudku súdu prvého stupňa však ponechal nedotknutý.

B. Prax súdov pri rozhodovaní o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

Zaradenie odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody nie je nemenné. Podľa toho, ako prebieha proces nápravy odsúdeného, je možné zaradenie odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody meniť. V niektorých prípadoch je tiež potrebné prispôbiť podmienky výkonu trestu odňatia slobody telesnému a duševnému stavu odsúdených. O zmenách v rámci tzv. vnútornej diferenciácie (§ 8 zák. č. 59/1965 Zb.), to je o preradení odsúdeného z jedného kolektívu odsúdených do druhého v rámci toho istého nápravno-výchovného ústavu, alebo o premiestnení odsúdeného z jedného nápravno-výchovného ústavu do druhého v rámci tej istej nápravno-výchovnej skupiny, prípadne o zmenách v rámci diferenciácie podľa telesného a duševného stavu odsúdených (§ 9 zák. č. 59/1965 Zb., čl. 60 – 63. Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody v nápravno-výchovných ústavoch vydaného čl. 32 RMV č. 32/1965 z 31. 7. 1965) nerozhoduje súd, ale orgány výkonu trestu odňatia slobody (čl. 14 písm. b) čl. 67 odst. 2 a i. Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody v NVÚ).

Nemá preto zákonný podklad postup okresného súdu, ktorý po 1. 8. 1965 v 6 prípadoch dal súhlas orgánom výkonu trestu na voľný pohyb odsúdených na prikázaných pracoviskách.

Súd podľa zákona rozhoduje len o preradení odsúdeného z jednej nápravno-výchovnej skupiny do druhej a o umiestnení odsúdeného do zostrenej izolácie (§ 6 a 7 zák. č. 59/1965 Zb.), ako aj o tom, či sa mladistvý, ktorý prekročil osemnásť rok veku, ponechá v nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých alebo sa preradí do nápravno-výchovného ústavu pre ostatných odsúdených (§ 53 odst. 3, 4 zák. č. 39/1965 Zb.).

Trestný zákon č. 140/1961 Zb. pozná len dočasný trest odňatia slobody. Každý výkon trestu odňatia slobody smeruje vo svojom konečnom dôsledku k prechodu odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody na slobodu, k jeho návratu do občianskeho života. Výkon trestu by preto mal byť v istom zmysle prípravou odsúdeného na slobodný život. Z tohto hľadiska zmeny v diferenciácii výkonu trestu, ktorá je založená na odstupňovaní režimu výkonu trestu podľa jeho tuhosti (§ 5 odst. 2 zák. č. 59/1965 Zb.) by mali byť nástrojom tejto prípravy. Preraďovanie odsúdených z vyššej do nižšej nápravno-výchovnej skupiny by malo stimulovať snahu odsúdených o nápravu, ale malo by byť i previerkou odsúdených a formou ich prípravy na slobodný život. Možnosť preradenia by mali súdy využívať všude tam, kde sú pre to splnené zákonné predpoklady, ešte pred podmieneným prepustením odsúdeného, alebo pred ukončením výkonu trestu, ak ide o dostatočne dlhý trest odňatia slobody, aby preradenie bolo účelné (§ 6 odst. 1, 3 zák. č. 59/1965 Zb.).

Ako podklady pre rozhodovanie súdov o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody slúžia posudky náčelníkov nápravno-výchovných ústavov, poprípade osobné spisy a pracovné výkazy odsúdených. Len celkom výnimočne sa súdy pri takomto rozhodovaní oboznamujú aj s príslušnými trestnými spismi. Uvedené materiály však podávajú len schematický obraz o osobe odsúdeného. Posudky náčelníkov stereotypne vypočítávajú disciplinárne tresty a odmeny odsúdených a jeho pracovné výkony, neobsahujú však hlbší rozbor osobnosti odsúdeného z hľadiska jeho povahových a charakterových vlastností a vplyvov, ktoré ho formovali, príčin neúčinnosti doterajšieho výkonu trestu i odhad, aký účinok by mohla mať navrhovaná zmena spôsobu výkonu trestu.

Súdy by mali preto klásť väčší dôraz na výsluchy odsúdených podľa § 324 odst. 2 tr. por. Tieto výsluchy sú však tiež spravidla formálne. Pokiaľ pri nich odsúdený uvedie námietky proti disciplinárnym potrestaniam (ktoré sú väčšinou dôvodom pre návrh na zmenu spôsobu výkonu trestu), nie sú takéto námietky preverované a súdy ich ponechávajú bez povšimnutia.

V prípadoch, v ktorých určité skutočnosti nasvedčujú tomu, že neprispôsobivosť odsúdeného je zapríčinená jeho duševným stavom (ťažký psychopati, oligofrenici a pod.), by mal súd skúmať, či namiesto preraďovania odsúdeného do prísnejšej nápravnovúchovnej skupiny nie je na mieste jeho umiestnenie v oddelení pro odsúdených postihnutých vadami (§ 9 zák. č. 59/1965 Zb.), o ktorom však rozhodujú orgány výkonu trestu (čl. 14 písm. k) Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody v NVÚ).

Pri svojom rozhodovaní o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody (takisto ako pri rozhodovaní o podmienenečnom prepustení) súdy zatiaľ vôbec nevyužívajú poznatkov psychológa, i keď v NVÚ psychológ je. I keď sa tento vzhlľadom na veľký počet odsúdených nemôže vyjadrovať v každom prípade, v závažnejších prípadoch by mienka psychológa mohla byť súčasťou posudku náčelníka NVÚ, alebo by si ju súd mal sám vyžiadať. Tam, kde bolo urobené psychologické vyšetrenie odsúdeného podľa čl. 9 Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody v nápravnovúchovných ústavoch, súd by mal čerpať potrebné poznatky o odsúdenom tiež z tohto vyšetrenia.

Záver.

Splnenie účelu trestu (§ 23 tr. zák.) okrem iného predpokladá, že súd volil adekvátny prostriedok na jeho dosiahnutie, to je trest, ktorý so zreteľom na páchatela a jeho čin je spôsobilý zabrániť páchatelovi v ďalšej trestnej činnosti, napraviť ho a výchovne pôsobiť i na ostatných členov spoločnosti. Ak súd po uvážení všetkých okolností dospel k záveru, že tento účel môže dosiahnuť iba trest odňatia slobody, musí ďalej voľiť priemeraný spôsob výkonu tohto trestu a počas výkonu trestu včas reagovať na stav prevýchovy odsúdeného a meniť so zreteľom na tento stav spôsob výkonu trestu. Určovanie spôsobu výkonu trestu odňatia slobody bolo dosiaľ výlučne záležitosťou orgánov výkonu tohto trestu. Tým, že o niektorých otázkach výkonu trestu odňatia slobody teraz rozhoduje súd, zvýšil sa vplyv súdu na výkon tohto trestu i zodpovednosť súdu za dosiahnutia cieľa, ktorý sa výkonom trestu odňatia slobody sleduje. Z toho vyplýva význam rozhodovania súdov o spôsobe a o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

Účinnosť trestu odňatia slobody nie je však závislá len na správnom rozhodnutí súdu o otázkach spojených s jeho výkonom. Hlavnými podmienkami účinnosti výkonu trestu odňatia slobody sú vypracovanie a aplikovanie nápravných výchovných metód na úrovni súčasných poznatkov vedy, existencia nápravnovúchovných ústavov odpovedajúcich požiadavkám týchto metód, dostatok kádrov schopných aplikovať tieto metódy a pod. Správne rozhodnutie súdu o treste a o spôsobe jeho výkonu, ako aj správne a úplné objasnenie skutočností týkajúcich sa osobnosti odsúdeného, jeho predchádzajúceho života, jeho narušenosti a možnosti jeho nápravy vytvárajú však pre nápravnovúchovnú činnosť v ústavoch vhodné a potrebné podmienky.

Niektoré chyby pri výklade a aplikácii ustanovení týkajúcich sa spôsobu a zmeny spôsobu výkonu trestu odňatia slobody vyplývajú z krátkej doby účinnosti týchto predpisov a sú ľahko prekonateľné. Ide o chyby pri výklade a aplikácii ustanovení § 39a odst. 2 a § 81 odst. 1 tr. zák. Hlavným nedostatkom rozhodovania súdov o týchto otázkach však je, že súdy nepristupujú k nemu z hľadiska zásady prísnej individualizácie trestného postihu a nepremietajú si túto zásadu, ktorú aplikujú pri ukladaní trestu, i do rozhodovania o spôsobe a o zmene spôsobu výkonu trestu odňatia slobody. Prejavom tohto nedostatku je mechanické aplikovanie kritérií uvedených v § 39a odst. 2 tr. zák. bez prihliadnutia k ustanoveniu § 39a odst. 3 tr. zák., mechanické zaraďovanie mladistvých páchatelov, ktorí prekročili osemnásť rok veku, do nápravnovúchovných ústavov pre dospelých odsúdených a

mechanické zaradovanie takýchto mladistvých do nápravnovýchovných skupín podľa § 39a odst. 2 tr. zák.

Prekonanie tohto mechanického prístupu predpokladá predovšetkým rozhodovať na podklade lepšej znalosti osoby páchatela i prostredia, v ktorom sa trest odňatia slobody vykonáva. K poznaniu osoby páchatela nestačia dosiaľ v praxi orgánov trestného konania všeobecne používané pracovné a občiansko politické charakteristiky, pretože neposkytujú obraz o páchatelových charakterových, morálnych a povahových vlastnostiach a sklonech, o jeho intelektuálnej úrovni, o vplyvach, ktoré formovali jeho osobnosť, ani o možnostiach jeho nápravy a teda ani o prostriedkoch, ktoré sú vzhľadom na osobné zvláštnosti páchatela pre jeho nápravu vhodné a potrebné. Pre objasnenie týchto skutočností súdy dostatočne nevyužívajú možnosti, ktoré sú im už teraz dostupné. Nevyťažujú sa najmä poznatky, ktoré je možné získať z trestných spisov o predchádzajúcich odsúdeniach. Nevyužívajú sa plne ani možnosti znaleckého dôkazu, ktorý sa zameriava takmer výlučne len na otázku príčetnosti a jej stupňa a nie aj na objasnenie okolností, ktoré majú význam pre nápravnovýchovnú činnosť. Možnosti psychologickkej, prípadne pedagogickej expertízy sa nevyužívajú ani v nejzávažnejších prípadoch kriminálnych trestných činov, a to ani u mladistvých. Skutočnosti tvrdené v charakteristikách sa málokedy preverujú, prípadne objasňujú alebo dopĺňujú inými dôkazmi. U mladistvých sa dostatočne nevyužívajú poznatky získané inými orgánmi, ktoré sa v minulosti zaoberali poruchami v chovaní mladistvého (občianskoprávne spisy, poznatky domovov mládeže, psychologických výchovných kliník a pod.). Vôbec sa nevyužívajú poznatky o páchatelovi získané počas výkonu predchádzajúcich trestov.